

T. Rønneberg

Stavanger

Fra Blad Av Hermetikkindustriens Historie av Carl Fred. Kolderup, Hefte ,6 s 128/133

Tørres Rønneberg var født 31.3.1845 i Håland (Rogaland). Han kom til Stavanger straks etter konfirmasjonen og begynte som handelsbetjent hos onkelen Enoch Rønneberg på Skagen. 12 år senere startet han sitt eget firma i manufaktur og kolonial. Etter 9 år overlot han forretningen til medarbeidere, og kjøpte så i 1881 gården Kampen, for å anlegge en hermetikkfabrikk der. Der er ikke funnet noen firmaanmeldelse om dette, men i NHK 1882/23 er anført

KAMPEN PRESERVING Co.

med T. Rønneberg som innehaver, og inntekt Kr 5.000, formue Kr 16.000.

Dette var den annen egentlige hermetikkfabrikk i Stavanger, etter STAVANGER PRESERVING som startet i 1873. Der var nok startet noen ansjosfirma som utviklet seg til hermetikkprodusenter, således SCHREINER, NILSEN & THIIS (1870), CARL O. OLSEN (1877) og i slutten av 1880 kom STAVANGER DELIKATESSE Co. (Søren Johan Sætre). Men dette å etablere en virkelig hermetikkfabrikk var den gang en alvorlig sak. Der var ikke noe hermetikkmiljø i Stavanger ennu, alt måtte taes som nybrott fra grunnen av. Det gikk allikevel så bra at utvidelser snart måtte foretaes, så i 1888 kjøpte Rønneberg Rosenkildeeieendommen i Strandgaden, hvor en ny hermetikkfabrikk kunne innredes, og med direkte tilflott.

I Stavanger Museums Årbok 1984 finnes en utførlig omtale as Rosenkildekvarålet, med fotos bl.a. fra Rønnebergs delikatesseforretning og fra dampkjøkkenet. Her dokumenteres at Rønneberg kjøpte eiendommen på tvangssalg i 1887 - ikke 1888 som overalt ellers anført.

I 1883, halvannet år etter firmaets start, var der en stor internasjonal utstilling i London, og der finner vi de forannevnte firma representert, unntatt STAVANGER DELIKATESSE. I katalogen står:

T. Rønneberg

Stavanger

From A Publication on the History of the Canning Industry by Carl Fred. Kolderup, number 6, pgs. 128/133 Translated by Skip Ronneberg and Sigmund Rønneberg.

Tørres Rønneberg was born 31.3.1845 in Håland (Rogaland). He came to Stavanger soon after his confirmation and began as a clerk for his Uncle Enoch Rønneberg of Skagen. Twelve years later he started his own firm in dry goods and groceries. After 9 years he delegated the business to colleagues, and then in 1881 he bought the property Kampen to start a canned food factory. No confirmed reports of this can be found, but in NHK 1882/23 it is reported:

KAMPEN PRESERVING Co.

with T. Rønneberg, owner, income of Kr 5,000, and assets of Kr 16,000.

This was the second actual canned food factory in Stavanger. The first being STAVANGER PRESERVING which was started in 1873. There were other brisling canning firms that developed into canned food factories, such as SCHREINER, NILSEN & THIIS (1870), CARL O. OLSEN (1877) and at the end of 1880 came STAVANGER DELIKATESSE Co. (Søren Johan Sætre). However, the establishment of an actual canned food factory was a difficult matter at that time. At that time there was no one with a background in canned food processing in Stavanger. It was all a pioneering effort from the ground up. Nevertheless, it went so well that expansion soon had to be undertaken. So in 1888 Rønneberg bought Rosenkildeeieendommen (The Rose Spring property) in Strandgaden. Here he built a new canned food factory that had direct access to the water.

In the Stavanger Museum's Yearbook 1984 the "Rosenkildekvarålet" is described in detail with among other things, photos from Rønneberg's delicatessen business and his steam kitchen. Documents indicate that Rønneberg bought the property at a forced sale in 1887, not 1888 as otherwise generally reported.

In 1883, a year and a half after the company started, there

Rønneberg, T., Stavanger (by Bergesen & Blauw)
Manufactory, Established 1882.
Collection of Preserved Food:
Fish Pudding, Fish Cratin, Salmon, Mackerel, Halibut
Fish Balls, Fish Cakes and Lobster.

For dette fikk Rønneberg sølvmedalje.

Der er flere ting å bemerke ved teksten i utstillingskatalogen. Etableringsåret er oppgitt til 1882, og produksjonen kom vel ikke igang før da. Men ellers er 1.12.1881 regnet som stiftelsesdagen, bl.a. har Stvg. Aftenblad en notis om dette 30.11.06 i anledning 25-års jubileet. På den annen side finner vi brevpapir fra RØNNEBERG PRESERVING Co. hvor der er anført: Established 1880.

Der opereres altså med 3 forskjellige startår. Videre noteres at navnet KAMPEN PRESERVING ikke er nevnt. Nu er det T. RØNNEBERG og deltagelse ved Bergesen & Blauw. Dette samarbeide finner vi ingen anmeldelse om, men i NHK 1884/85 er anført: Rønneberg, T., Preserving Co., (T. Rønneberg), disp. Bergesen & Blauw. Lager af preserveerde madvarer. 2.000 16.000.

Bergesen & Blauw er også nevnt som disponenter under HOLMENS PRESERVING, startet 1882. Firmaet ble oppløst i 1885 da Blauw flyttet til Kristiania, og firmaet forsvinner fra de to hermetikkfabrikkene. Rønneberg averterer da selv sitt «Lager af alle Sorter hermetisk nedlagte Kjød- og Fiskekager. Sølvmedalje i London 1883». Han synes således å være kommet raskt igang med det den gang vanlige assortement. Under rettssaken i London om sardinbetegnelsen uttalte Grønnestad 1.3.13 at Rønneberg antagelig var den annen som begynte å produsere brisling i olje.

Handelskalendrene i årene fremover viser også jevn og sikker stigning i inntekt og formue, som før 1900 er kommet opp i 20.000 og 90.000.

Da Rønneberg hadde kjøpt eiendommen i Strandgaten, innredet han straks sin hermetikkfabrikk der (avbildet i Norges Industri 1898 og i Stavanger Nærings- og

was a large international exhibition in London. With the exception of the STAVANGER DELIKATESSE, we find all of the above noted firms were represented in the catalogue.

Rønneberg, T., Stavanger (by Bergesen & Blauw)
Manufactory, Established 1882.
Collection of Preserved Food:
Fish Pudding, Fish Cratin, Salmon, Mackerel, Halibut
Fish Balls, Fish Cakes and Lobster.

For this Rønneberg received a silver metal.

The text of the exhibition's catalogue reveals much more. The first year of operation was listed as 1882, and production did not get underway before then. However, 1.12.1881 is regarded as the starting date, The Stavanger Aftenblad had a report about this in an article, 30.11.06, marking the occasion of the 25th anniversary. Also we find stationary from the RØNNEBERG PRESERVING Co. which states: Established 1880.

Thus there seems to be 3 different start up years. Furthermore, note that the name KAMPEN PRESERVING is not mentioned. Most likely because T. RØNNEBERG was partners with Bergesen & Blauw. We do not find any mention of this partnership. However in NHK 1884/85 it is reported: Rønneberg, T., Preserving Co., (T. Rønneberg), operated by. Bergesen & Blauw. Warehouse of preserved young fish (herring) goods. 2,000, 16,000.

Bergesen & Blauw were also mentioned as the managers of HOLMEN'S PRESERVING which started in 1882. The business was dissolved in 1885 when Blauw moved to Kristiania and those two firms disappeared from the canneries. Rønneberg then advertises his "Warehouse of all assorted canned foods preserved meat - and fish balls. They received a silver metal in London in 1883". Rønneberg wanted to get things underway quickly again so this time he went with the usual assortment. During the trial in London regarding the sardine designation, Grønnestad 1.3.13 stated that Rønneberg was accepted as the other cannery that began to pack brislings in oil.

The yearly business records began to show regular and

Forretningsliv 1912). Her var rommelige lokaler og i 1898 innredet han der også byens første «dampkjøkken». Det ble etterhvert utvidet med delikatesseforretning, kafe samt slakter- og pølseforretning. Men allerede i 1883 hadde han avertert i Stvg. Aftenblad 18. desember

FISKEBOLLER kan igjen erholdes. Ligeledes hakket kjød, marvfedt, fine kjødboller og flere hermetiske sager fra Rønnebergs fabrikk. Udsalget foregaar nu fra den nye butik, Nedre Strandgade.

Rønneberg og hans fabrikk fikk godt ord på seg fra starten av. F.eks. skriver Aug. Iversen - som var blikkenslager og som kjøpte HOLMENS PRESERVING Co. - i T.f.H. august 1937 at han minnes «gamle dage» da blikkenslagerne var dårlig betalt han fikk 2 kroner dagen for 10 timers arbeidsdag. Men det ble bedre da Rønneberg startet, for han ga lodderne 4 kroner dagen, og så måtte de andre følge etter.

Firmaet fikk også gode medarbeidere. I 1883 ble Fr. Omdahl ansatt som formann (jfr. eget «Blad»). Han ble en meget betroet mann hos Rønneberg, og han ble godt ansett innen industrien. I 1890 ble M. Tostensen ansatt som kontorsjef. Han var jevngammel med Rønneberg og hadde vært seilskuteskipper, men hadde nettopp «sluttet sjøen».

Rønneberg ga også sine sønner Arne og Einar god utdanning beregnet på arbeide i firmaet. Det er nevnt at «dampkjøkkenet» var Arnes ide.

Så dukker der plutselig opp en liten, men meget betydningsfull notis i Stvg. Aftenblad 2.2.1899, og i Vestl. Posten 1.2.1899 mer anonymt:

T. Rønneberg skal ville sælge sine hermetiske fabriker for 300 tusen, men paa den betingelse, at sønnen blir vaerende ved forretningen. Selv lar han 50 tusen bli staaende i forretningen.

Dessuten nevnes i notisen at Rønneberg og frue snart skal feire sølvbryllup.

sure increases in income and assets. For example, prior to 1900 they increased from 20,000 to 90,000.

When Rønneberg purchased the property in Strandgaten, he immediately built his cannery there (the pictures in Norge's Industry 1898 and in Stavanger Nærings- and Forretningsliv 1912). The premises were spacious and in 1898 he also built the city's first “steam kitchen” there. It was later expanded to include a delicatessen, cafe and also butcher and sausage business. By 1883 he was advertising in Stavanger Aftenblad, 18 December:

FISH BALLS can again be obtained. Likewise chopped meat, bone marrow, improved meatballs and several airtight canned items from Rønneberg's manufacturing. The sale is taking place now at the new store, Nedre Strandgade.

Rønneberg and his factory received favorable reviews from the start. The following written by Aug. Iversen - who was a tinsmith and who bought HOLMENS PRESERVING Co. - in T.f.H. August 1937, says that he remembers the “old days” when being a tinsmith was badly paid. He got 2 kroner per day for a 10 hour work day. However, it got better when Rønneberg started up, for he paid solders 4 kroner per day. Also the business had better results afterwards.

The business also attracted other good workers. In 1883 Fr. Omdahl was employed as foremen (refer to: spereate “Blad”). He was a highly trusted employee of Rønneberg, and he was well regarded within the industry. In 1890 M. Tostensen was employed as an assistant manager. He was the same age as Rønneberg and had been a sailing ship skipper who had just “quit the sea.”

Rønneberg also gave his sons, Arne and Einar, good training intending for them to work in the business. It is believed that “the steam kitchen” was Arne's idea.

Suddenly there appeared a large notice in Stavanger Aftenblad 2.2.1899, and in Vestlands Posten 1.2.1899 anonymously:

T. Rønneberg will sell his cannery for 300 thousand, but with the stipulation that his sons will remain with the

Vel en uke senere, 11.2.1899, kommer en ny meddelelse i Stvg. Aftenblad, at firmaet har søkt patent på en ny type «fiskebollemaskin». Vestlands-Posten skriver 16.2.1899 litt mer utførlig, at det er blikkenslagerformann Omdahl hos Rønneberg som har konstruert en ny «fiskebollemaskin». Den skal være «fuldstendig avvikende» fra den som hr. Edv. Andersen for en tid siden fant opp. Patentansøking er notert 24.2.1899, og Omdahl fikk patent nr. 7.606 samme år. Edv. Andersens «fiskebollemaskin» finnes ikke blant hans patenter. Derimot har T. Rønneberg 2.1.1900 fått patent nr. 7854 på «bolleformeapparat», fra ansøkningsdato 30.3.1898. Vestlands-Posten nevner samtidig at også maskinmester Nilsen hos Rønneberg eksperimenterer med lignende maskiner. Der ble forøvrig i disse år innvilget flere patenter på denslags maskiner. (Hefte 3, s. 7).

På den ene side altså tanken på å gi opp hermetikken i sitt 54-55. år, på den annen side alltid opptatt med problemer, idéer og maskiner.

Opplysningen om tanken på salg må nok ha skapt en del uro hos de ansatte, og vi må bare konstatere at i løpet av 1900 og 1901 slutter både Omdahl og Tostensen samt enkelte andre i firmaet. Noen grunn for fratredelse er ikke angitt. Omdahl startet sitt eget hermetikkfirma og Tostensen ble disponent for det nyetablerte PRESERVING Co. NOR.

«Dampkjøkkenet», også kalt «Folkekjøkkenet», ble altså drevet med damp, men der ble også brukt damp som drivkraft i fabrikken, som den første i Stavanger. Rønneberg var i det hele tatt meget interessert i utvikling av maskiner. Det ble sagt at den nevnte «fiskebollemaskin» eller egentlig fiskefarsemaskin, var helt revolusjonerende, og det var den som muliggjorde storproduksjonen av fiskeboller, som Houge This fikk æren for å ha markedsført som en billig husholdningsvare.

Et annet utslag av maskininteressen var at der, ifølge Stvg. Aftenblad 26.11.1893, var anskaffet en petroleumsmotor, som bare kostet Kr 1.000 fullt ferdig montert, og den bruker bare for 5-6 øre petroleum pr. time. Og den tar liten plass.

business. Rønneberg, himself, will get 50 thousand to stay on in the business.

In addition, the article reports that Rønneberg and his wife soon shall celebrate their silver wedding anniversary.

Of course, a week afterwards 11.2.1899, there is another notice in the Stavanger Aftenblad that the business was seeking a patent on a new type of “fish ball machine.” Vestlands Posten writes with a little more detail, 16.2.1899, that tinsmith foreman Omdahl of Rønneberg has devised a new “fish ball machine.” It was to be “completely different” just like Mr. Edv. Andersen who was developing a similar machine at the same time. The patent search was certified 24.2.1899, and Omdahl received patent number 7.606 that same year. Edv. Andersen's “fish ball machine” is not found among his patents. Meanwhile, from an application dated 30.3.1898, T. Rønneberg on 2.1.1900 received patent number 7854 for his “ball forming apparatus.” Vestlands Posten also reported at the same time that master machinist Nilsen at Rønneberg was experimenting with similar machines. There were others who in those years received or applied for patents for those types of machines. (Hefte 3, s. 7).

Thus, Rønneberg on one hand was thinking of giving up the canned food industry after 54-55 years, and on the other, he was continually concern with problems, ideas and machines.

The information about the possible sale was sufficient enough to created a bit of uneasiness among the employees. We believe that between 1900 and 1901 both Omdahl and Tostensen, along with also some others, left the business. The reasons for resignation are not stated. Omdahl started his own can food business and Tostensen became the manager for newly established PRESERVING Co. NOR.

“The steam kitchen,” also called “The Peoples Kitchen,” was powered by steam. Steamed also was used to power the factory, which was the first in Stavanger. All in all Rønneberg was very interested in the development of machines. It was said that the design of “the fish ball machine,” or actually fish mincemeat machine, was

Men så konstaterer vi at veksten stanser opp. Første varsel om dårlige tider for firmaet finner vi i Stvg. Aftenblad 6.10.1900, hvor der er stort oppslag:

«Rønneberg Preserving Co. stanser foreløbig driften». Avisen gir en bred omtale og nevner at hele Stavangers eksistens i utenverdenens forestillinger er grunnet på hermetikkindustrien. Den beskjeftiger året rundt jevnt 1.000 personer og i sesongen langt flere. «Byens fremtid vilde forandres betænkelig om hermetikindustrien skulde komme ind paa gale veie». Forholdene nu «opmuntrer virkelig til den største forsigtighed», - og det er en megetsigende efterretning idag: «Rønnebergs Preserving Co. opsiges idag samtlige arbeidere med 14 dagers varsel!». Avisen har også fått en uttalelse fra Rønneberg, som nevner at man jo i lang tid har arbeidet for å få istand «en fælles priskurant», men forgjeves. (Hefte 4, s. 12). Han oppgir at hans fabrikk «som dog baade er tidsmessig og drives økonomisk» hadde hatt et tap på 16.000 - 18.000 kroner forrige år, og i år blir det ikke bedre. Forholdet bekreftes bl.a. i «Farmand» som 21.11.03 skriver at fabrikk «i de sidste 3-4 aars Tid har indskrænket sin Virksomhed betydelig og har omtrent ikke solgt Varer paa Norge».

Fire måneders tid etter at Rønneberg skulle ha sagt opp alle sine arbeidere, finner vi i lste Mai en notis som ikke helt rimer med oppsigelsen tidligere, 2.2.01 skriver nemlig avisen at to arbeidere er blitt oppsagt fordi de hadde meldt seg inn i

129
«Blikslagerforeningen». Avisen mislikte oppsigelsen meget sterkt. Men Rønneberg ville være herre i eget hus, som han sa. -Denne oppsigelse må jo iallfall forutsette at ikke alle arbeidere kan være sluttet etter oppsigelsen i oktober. Så igjen, etter atter en måned, 4. mars, midt under arbeidskonflikten (Hefte 4, s. 28) skriver Stvg. Avis at noen formenn som da hadde sagt opp sine stillinger ved andre fabrikker, tenkte på å leie Rønneberg-fabrikk - nettopp fordi den ikke var i drift - for å sette den igang igjen. Dette hører vi ikke mer om, det ble nok neppe noe av.

Rønnebergs hermetikkfabrikk ble ikke direkte rammet av arbeidskonflikten, fordi den ikke var igang, men

totally revolutionary and that it was what made possible the large production of fish balls. Houge Thiis had the honor to have marketed fish balls as cheap household goods.

Rønneberg's interest in machines had other outcomes. According to the Stavanger Aftenblad 26.11.1893, the business obtained a gasoline engine, which only cost Kr 1.000 fully installed and mounted. It only used from 5 to 6 øre of gasoline per hour and it took up less space.

We note that the growth began to slow. The first warnings of hard times for the business were reported in the Stavanger Aftenblad 6.10.1900, where there was a sizeable article:

“Rønneberg Preserving Co. temporarily stops operation.” The newspaper gave a broad account of the problems and mentioned that Stavanger's whole existence in the outside world was based on its performance in the canned food industry. The industry provided year around work to 1,000 common people and during the season to far more.

“The city's future will change drastically if the canned food industry doesn't experience a major turn around.” Conditions now “seem to be more encouraging with the great caution”, - and more information is known today: “Rønneberg's Preserving Co. today laid off all their workers with a 14 day notice!” The newspaper has also obtained a statement from Rønneberg which mentions that for a long time they have been consistently working to get “a common price list,” but in vain. (Hefte 4, s. 12). He declared that his factory, “which never the less is both up to date and efficient,” had total losses of 16,000 to 18,000 kroner last year. And this year was not expected to be better. These circumstances are verified among other things in “Farmand” which, in 21.11.03, writes of the factory, “during that long 3 to 4 year period his business suffered considerably and he sold almost no goods in Norway.”

Four months after Rønneberg told all his workers, we find a lst of May notice that does not completely agree with the notice of termination dated 2.2.01. The newspaper wrote that two workers had been dismissed

Rønneberg fikk på annen måte føle en snev av konflikten. 1 ste Mai skriver nem-lig: «Hvorfor skal man gaa til Rønneberg, der hverken vil unde sine folk rimelig arbeidstid eller frihed til at staa i sin fagforening», og avisen anbefaler heller Folkekjøkkenet i Holmegaden.

Arbeidskonflikten tok slutt ved utgangen av mars 1901, men om Rønneberg så var med på å håndgi sin fabrikk for salg til England, som «samtlige igangværende fabrikker» ble sagt å ha gjort, det finner vi ikke noe om. (Hefte 3, s. 9).

Tross Rønnebergs beklagelse over at det sommeren 1900 ikke lyktes å få istand en «fælles Priskurant», viste han ingen in-teresse da saken kom opp igjen i 1902 og 1903. Han kom ikke til møtene, så ved det avgjørende møte som begynte mandag 9.11.03 er det protokollert: «En Deputation sendtes til Rønneberg for at faa ham til at deltage i Møderne». Og neste dag heter det: «og da man fremdeles heller ikke havde faaet Rønneberg tilstede, kunde Mødets Forhandlinger ikke begynde før kl. 12, til hvilken Tid Rønneberg jr. fremmødte paa sin Fars Vegne» - og imens satt 19 mann og ventet! Protokollen sier om «Rønnebergs Forhold til Foreningen»: «Foreningen startes uanset enten Rønneberg gaar med eller ei». Og det ble pålagt Bestyrelsen «paa heldigste Maade» at få Rønneberg med. Og så ble det vedtatt å sende ham følgende brev:

Undertegnede Medlemmer af Hermetikfabrikanternes Forening tillader sig herved at meddele Dem at vi paa Grund af Deres definitive Nuegtelse at indgaa i Forening, finder at Foreningen nu ikke desto mindre træder ikraft, men bemyndiges Direktionen til at offentliggjøre Deres ligeoverfor Foreningen hensynsløse Optræden, samt paa alle tænkelige og lovlige Maader at modarbejde Deres Forretning. Denne Fremgangsmaade smager os vistnok ikke, men Deres egen hensynsløshed har dikteret os dette Skridt. Ærbødigst

Stvg. Aftenblad skriver 14.11.03, da møtet efter 6 dagers forhandlinger endelig var slutt:

Udenfor Foreningen staar nu kun af de mere kjendte

since they had announced joining “The Tinsmith Union”. The newspaper strongly disliked the dismissal. However Rønneberg, who was master in his own place, said. - This dismissal is manageable of course, assuming in any case that not all of the workers will quit after the dismissal of October. So again after a month, on 4. March, immediately following the labor dispute (Hefte 4, s. 28) the Stavanger newspaper wrote that some of the foremen felt they had a victory when they got jobs at other factories. They contemplated leasing Rønneberg’s factory since it was not in operation. They thought they could get it operating again. We hear no more about this and there was little if anything mentioned about it.

Rønneberg’s cannery was not directly affected by the labor dispute since it not was operating. However Rønneberg was affected in other ways by the labor dispute. For example on the first of May it was written: “why should people go to Rønneberg, either he will give his people reasonable working hours or the freedom to join the labor union.” And rather the paper recommended The Peoples Kitchen in Holmegaden.

The labor dispute was over at the end of March 1901, however Rønneberg by then was making ready his factory to sale products in England. As it was said “all working factories” were also doing. We find nothing about it. (Hefte 3, s. 9).

Despite Rønneberg’s regret during the summer of 1900 at not succeeding in getting a “common price list,” he did not show any interest in the matter when it came up again in 1902 and 1903. He failed to appear at meetings. And so minutes of the crucial meeting that began Monday 9.11.03 include: “A deputation was sent to Rønneberg in an effort to get him to participant in the meetings.” And the next day rumor has it, “that Rønneberg would still not get involved with the plagued negotiation meetings until after 12, until which time, Rønneberg Jr. attended on his father’s behalf.” So in the meantime 19 man waited! The minutes state about “Rønneberg’s relationship with the union: the union will start regardless of whether Rønneberg goes along with it or not.” And the management was instructed “to devise of a good way ” to get Rønneberg onboard. And so it was agreed to send him the following letter:

Firmaer T. Rønneberg som endskjønt han tidligere hadde erklært seg villig til at slutte seg til denne, nu bestemt vargrede sig for at underskrive Protokollen.

Trusselbrevet til Rønneberg resulterte i at til bestyrelsesmøtet 9.2.04 forelå klage til Riksadvokaten med påstand om tiltalebeslutning etter straffelovens kap. 16, § 12. - Bestyrelsen besluttet å henvende seg til or.sakf. Jakob Vik. 20.4.04 forteller Stvg. Aftenblad at klagen er avvist.

En annen sak i samme gate var at Høilands Meieri søker om å få lov å levere melk til Rønnebergs fabrikk, men bestyrelsen avslår 11.4.04.

Firmaet må iallfall være kommet seg i drift igjen, for ved en ny utstilling, atter i London, i 1904 fikk firmaet gullmedalje for røkte sardiner. Disse to utstillinger i London skal være de eneste firmaet har deltatt ved, Rønneberg hadde ikke noe tilovers for denslags. I det hele tatt kunne han ikke forsone seg med reklame for sine varer, annet enn ved deres kvalitet. Og slett ikke passet det ham med noen form for «smartness».

Det er ikke bare ved den nevnte prisoverenskomst at Rønneberg holder seg utenom. Det forbauser ikke at han med sin noe selvrådige innstilling også står utenom den første Hermetikfabrikanernes Forening, da dens 7 medlemmer meldte seg inn i Arbeidsgiverforeningen. Men på dette tidspunkt, januar 1901, var jo hans fabrikk ute av drift (jfr. forrige side). På den annen side er det merkelig at han ikke er med på å søke om drawback for krydderier til ansjos og andre «saltevarer», og for olivenolje til sardinene. Kanskje produserte han ikke ansjos: der sees iallfall ikke nevnt noe om denslags, men sardiner produserte han og det kanskje som den nestførste i Stavanger, så han skulle ha hatt direkte interesse av å henge på der, men nei. (Jfr. Hefte 4, s. 29-30). Drawbacktillatelsene den gang ble nemlig ikke gitt generelt, men til navngitte firma.

I Stavanger Avis 25.10.06 finner vi en liten notis om at Rønneberg for tiden er på reise i USA - omtalt i bladet Scandinaven - og ved tilbakekomsten skal han feire 25 år som fabrikkeier. Jubileet ble da også kortelig forhåndsomtalt i Stvg. Aftenblad 30.10., hvor det

*The signing members of the canning producers union hereby allow themselves to announce to you that we, due to your definite denial to enter our union, find the union still able to start. And will allow the board to make the union aware of your ruthless behavior and in all possible and legal ways try to force you out of business. This conduct is not to our liking, but your own ruthlessness has forced us to take this step.
Sincerely.*

The Stavanger. Aftenblad writes on 14.11.03, that after 6 days of negotiations, the meeting finely came to an end:

Among the better known companies now standing outside the union, is T. Rønneberg, who although he earlier announced himself willing to join, now has decided not to sign the protocol.

The threatening letter to Rønneberg resulted in a management meeting on 9.2.04 to present for action a complaint to the Attorney General with the allegation of a criminal code indictment, chapter 16, § 12. The management decided to contact Appellate Court attorney, Jakob Vik. On 20.4.04 the Stavanger Aftenblad reported that the complaint was declined.

Another case in the same vein involved Høilands Dairy. They applied to get permission to deliver milk to Rønneberg's factory, but the management declined on 11.4.04.

In any case the business again began operations because of another exhibition held in London in 1904. Here the business was awarded a gold medal for its processing of sardines. Those two exhibitions in London were the only ones the business participated in. Rønneberg could not spare the resources for things of that kind. All in all he could not bring himself to advertise anything other than the quality of his goods. And there was never anyone who could match his form of "smartness."

It was not just the previously mentioned price agreement that kept Rønneberg around. It was not surprising that he and his sometimes head strong attitude stood out as the number one owner in the Cannery Association when the

nevnes at hans hermetikkfabrikk er en av byens større. Den sysselsetter jevnlig 40 personer og i sesongen opp til 150. Om Dampkjøkkenet heter det at på alminnelige dager spiser 2300 personer der, men under siste marked var det daglig 1250 personer til middagsbespising.

Der hadde forresten vært firmafest tidligere, for de fast ansatte, ca. 60 ialt. Det var i forbindelse med Rønnebergs sølvbryllup, 19.2.1899, og festen ble holdt i Turnhallen. Stavanger Amtstidende skriver bl.a.:
«Dansen gik lystig over Tilje til langt paa Nat og den gladeste Stemning herskede, da Sølvbrudeparet var oppe for at hilse paa dem. En smuk, solid Kompotvase i Sølv var det Arbeiderne en Glæde at overrække sin afholdte Principal. »

Tidene forandrer seg. Det var ikke lenger som da STAVANGER PRESERVING feiret sine 25 år, 8 år tidligere. Den gang ble jubileumsfesten detaljert referert i avisen, med meny, kantate, taler og telegrammer. Men det ville vel ikke ha passet i Tørres Rønnebergs mønster.

Historien fra 1903 om vegring mot å delta i prisoverenskomsten dengang, gjentok seg i 1908, da VHF ble dannet som avløser av Hermetikfabrikanternes Forening. I et sirkulære som VHF sender ut 8.8.08 er der et P.S.:

Da Rønneberg Preserving Co. ikke har været villige til at gaa med som medlem af Foreningen, tillader man sig at anmode Dem om ikke at sælge Brisling eller andre Raavarer til nævnte Firma.

Også denne gang griper fabrikantene til boykott: Et brev fra Stavanger og Ryfylke Fiskerforening 17.8.08 bekrefter at foreningen vil etterkomme fabrikantenes anmodning om ikke å selge brisling til Rønneberg - mot at fabrikantene heller ikke kjøper brisling fra fiskere som står utenom sin forening !

I et nytt sirkulære fra VHF, datert 15.9.08, er der en firmafortegnelse som vel må oppfattes som en medlemsliste - uten at dette er angitt - og her er Rønneberg med.

7 members formed the employers association. All this despite that in January of 1901 Rønneberg's factory was still out of operation (refer to previous page). Also it is remarkable that he was not interested in the drawbacks of adding spice to anchovy and other "cured goods," and for adding olive oil to the sardines. Maybe he did not process anchovy. Anyway there is no mentioned of any of that, but when it came to sardine processing he most likely was second to none in Stavanger. Rønneberg should have had a direct interest in staying there, but no. (refer to Hefte 4, s. 29-30). He withdrew his permission at that time namely because it was not granted generally, but only for a designated firm.

In the Stavanger newspaper, 25.10.06, we find a small notice that Rønneberg was presently travelling in the USA – this was reported in the magazine Scandinaven - and when he returns he will celebrate 25 years in manufacturing. The anniversary was also briefly recounted in Stavanger Aftenblad 30.10, where it reported that his cannery was the city's largest. It frequently employed 40 people and during the season up to 150. It is said the steam kitchen on average days served 200 to 300 people, but under the current hard times it served 1250 people daily for dinner.

As a matter of fact the steady employees had come to think of it as an early company celebration numbering about 60 overall. It was in connection with the Rønneberg's silver wedding anniversary, 19.2.1899, and the celebration was held in Turnhallen. Stavanger Amtstidende writes among other things: *"They danced cheerfully on the dance floor and were joyful and in high spirit when the Silver Wedding couple came to greet them. The employees were very happy to present their beloved boss a nice, solid silver compote vase.*

The times were changing then. It was no longer the same now as STAVANGER PRESERVING was celebrating its 25th anniversary as it had been 8 years earlier. At the time of the jubilee celebration a report in the newspaper detailed the menu, band, speakers and telegrams. But of course this did not suit Tørres Rønneberg well.

The history from 1903 about the refusal to participate in the price agreement, was retold again in 1908, as the

Om Rønnebergs forsyning med brislingråstoff vet vi ellers at han tok et initiativ til felles kjøp og frakting til byen høsten 1892 (Hefte 5, s. 20), og firmaet var også med da Stavanger-firmaene i august 1898 averterte at de ikke ville ta imot åte-råstoff. Fra 1914 av har firmaet vært tilsluttet Raastofkontoret 1914, så lenge firmaets brislingproduksjon varte.

I 1909 trakk Tørres Rønneberg seg tilbake fra firmaet og overlot det til to av sine sønner; Arne og Einar, (NKt 17.3.09). Men da det noen år senere gjaldt å mobilisere alle gode, gamle krefter i anledning sardinprosessene i England, måtte også Tørres Rønneberg mønstre på. Han ble utpekt til å være med til London, og 1.4.13 avga han sitt vitneprov ved hjelp av tolk. Men hverken hans eller de andres vitneprov hjalp, i denne omgang ble vi (Watson) dømt.

Der var altså en anmeldelse til firmaregisteret om at sønnene hadde overtatt, og 22.3.09 kom meddelelsen i NKt om at senior hadde trukket seg tilbake. Det var det personlige firma T. Rønneberg som anmeldte dette. Navnet RØNNEBERG PRESERVING Co., eventuelt med T foran, er ikke formelt registrert, selv om det brukes så å si overalt.

Tørres Rønneberg døde 11.12.13, og han får det beste eftermæle i avisene, både som en pioner i hermetikkindustrien og som en god representant for det friske bondeblod som i en vanskelig tid ga Stavanger by fornyelse og oppdrift. Det kan også nevnes at T.f.H. i april 1945 i anledning hundreårsdagen for hans fødsel, hadde en meget omfattende artikkel om ham. Den er signert Ph.R. - antagelig journalist Phillip Rønneberg.

Både Arne Rønneberg, f. 1874, og Einar Rønneberg, f. 1882, fikk sin merkantile utdannelse utenlands. I tillegg interesserte Arne seg meget sterkt for alt i forbindelse med elektrisitet. Han talte og skrev om dens anvendelse i fabrikkene, han eksperimenterte med nye maskiner, og han elektrifiserte fabrikkene og «dampkjøkkenet» så langt det var mulig. Dessuten var han -som faren - oppglødd av det nye transportmiddel, automobilen, og anskaffet byens første bil, og etablerte en bilrute til Madla. Hans «luxusbil» kunne både besees og leies og eventuelt kjøpes, ifølge Stvg. Aftenblad 14.6.09. Og

VHF was formed and superseded the Cannery Owners Association. In a circular send out by the VHF on 8.8.08 there was a P.S.:

As the Rønneberg Preserving Co. has not been willing to become a member of the union, one allows oneself to ask that you not sell fish or other raw material to the mentioned firm.

Also this time the factory owners affected a boycott. A letter from Stavanger and Ryfylke Fisherman's association dated 17.8.08 confirms that the association wanted to comply with the owners' request about not sell brisling to Rønneberg - in return for that, the owners would not buy brisling from the fishermen who were not part of the association!

In a new circular from the VHF, dated 15.9.08, there was a list of firms who must get on the membership list - and it was reported – and Rønneberg was on it.

Regarding Rønneberg's stock of raw brisling we know he took the initiative in collective buying and shipping to the city in the autumn of 1892 (Hefte 5, s. 20). The business also worked with other Stavanger businesses and in August of 1898 they advertised that they would not be against raw material. From 1914 the business was connected to the raw material office 1914, as long as the company's brisling production lasted.

In 1909 Tørres Rønneberg began working himself away from the business and delegating it to his two sons Arne and Einar (NKt 17.3.09). However, a few years later he was again needed to mobilize all of his good old talent because of the sardine lawsuit in England. Tørres Rønneberg may also have reviewed the case. He was designated go to London, and on 1.4.13 gave them his testimony with the help of an interpreter. But neither his testimony nor that of anyone else helped in this round, he (Watson) was convicted.

So there was an entry in the firm's register that the sons had taken possession. On 22.3.09 came the announcement in NKt that Tørres Rønneberg had retired. It was his personal firm, T. Rønneberg, which made the announcement. The name RØNNEBERG PRESERVING

avisen beskriver 3.6.11 en tur med den grønne bil «helt ut til Tungenes». Det var en sjekktur før bilen skulle brukes til en Jær-tur for Kong Haakon når han besøkte Stavanger under S/S «Kristianiafjord»s jomfrutur, med Konge, Regjering og Storting ombord.*

Arne Rønneberg interesserte seg sterkt for etableringen av Hermetikk-laboratoriet. Han ble valgt til varamann i Laboratiekomiteen og han bidro med utredninger og foredrag (jfr. T.f.H., s. 117/1918 ff), hvor han også kom inn på sitt yndlingsstema: elektrifisering.

Arne Rønneberg representerte også firmaet utad. Han møtte regelmessig i Stavanger-foreningen, han satt en periode i bystyret, og han ble med til London i 1914 for å vitne i sardinprosessen.

Einar Rønneberg var også teknisk interessert - antagelig en arv fra faren. Hans spesielle interesse var å følge arbeidet i fabrikken.

Det var et veldrevet firma brødrene overtok. De hadde jo forresten vært med på å opparbeide det selv, og det sies at «Dampkjøkkenet» egentlig var Arnes ide. I 1913 oppgis taksten på eiendommene til Kr 100.000 og for maskinene Kr 35.000. Samtidig oppgis kapasiteten til 250 skjv daglig.

Men også etter at brødrene hadde overtatt det fulle ansvar for firmaet, later det til at noe av den gamle egenheten fra faren fremdeles sitter igjen. Riktignok blir det medlem i VHF, selv om Stvg. Aftenblad påstår at det står utenom, men noe styreverv i foreningen holdt brødrene seg borte fra. Da der i 1910 var tale om å «underkaste» seg den offentlige kvalitetskontroll, som de

6 store firma i Stavanger da gjorde, holdt Rønneberg seg borte. Heller ikke finner vi at firmaet er ilignet noe beløp til dekning av omkostningene ved sardinprosessene, noe som er litt vanskelig i forstå, da firmaet jo var interessert i sardineksport til England, og far og sønn til og med vitnet i saken. Og på fortegnelsen over gaver til «Hermetikkens Fond» til opprettelse av Hermetikklaboratoriet finner vi ikke firmaet.

Co., possibly with a “T” in front if it was not formally registered, although it was used everywhere.

Tørres Rønneberg died 11.12.13. The newspapers hailed him as a pioneer in the canned food industry, as a good representative giving new blood to workers in difficult times and as giving the City of Stavanger renewal and ambition. This was also mentioned in T.f.H., April 1945, on the occasion of 100 years since his birth. This is a comprehensive article about him that is sign Ph.R. - presumably journalist Phillip Rønneberg.

Both Arne Rønneberg, born 1874, and Einar Rønneberg, born 1882, earned their mercantile degree abroad. In addition Arne was very much interested in anything connected with electricity. He spoke and wrote about its applications in the factories. He experimented with new machines, and he electrified the factory and “the steam kitchen” as much as possible. Moreover he was – as was his father - enthusiastic at the new means of transport, the automobile. And he obtained the city's first car, and established a car route to Madla. His “luxusbil” was able to both visit and guide prospective buyers according to Stavanger. Aftenblad 14.6.09. The paper, on 3.6.11, reports of a trip with the green car “clear out to Tungenes.” It was a trial run before the car would be used for a Jæren tour for King Haakon when he was visiting Stavanger during the S/S “Kristianiafjord”s maiden voyage. The King, Government and Storting officials were aboard.*

Arne Rønneberg was deeply interested in the establishment of a Canning Laboratory. He was chosen as deputy of the Laboratory’s committee and he contributed with payments and lectures. (refer to T.f.H., s. 117/1918 ff), He also became involved in his favorite subject: electrification.

Arne Rønneberg also worked as the outside representative of the business. He met regularly with the Stavanger Association, and he sat for a term on the city council. He went to London in 1914 as a witness in the sardine case.

The business the brothers took over was well run. They had certainly come to think of it as being built up by

Men når det gjelder prisoverenskomster o.l., ble firmaet nu med. Således binder det seg i 1910 for 5 år til Svithun-linjen, som de andre firma i byen. Det undertegner prisoverenskomsten av 13.11.12, Mussapris-avtalen av 1922 og i 1925 Brislingavtalen, samtidig som det tegnet seg for I aksje i Hermetiksyndikatet - dog uten å benytte seg av sin rett til å levere varer dertil. Firmaet interesserte seg også for å bygge ut sitt salgsapparat, bl.a. ved å delta i eller opprette «eksportfirma», således som det fremgår av bilag hertil.

Brødrene drev firmaet i fellesskap inntil 1926, da Arne Rønneberg døde. Der var nekrologer både i aviser og i T.f.H. juli 1926. Einar Rønneberg ble så alene om å drive firmaet utover i de mange vanskelige mellomkrigsår, hvor også den spesielle banksituasjon i Stavanger fra 1923 av gjorde forholdet for firmaet ekstra vanskelig. Men i tiden under den felles ledelse av firmaet skjedde der også litt av hvert.

I Stvg. Aftenblad 14.8.15 finner vi gjengitt to firmaanmeldelser:

Arne Rønneberg anmelder at han akter å drive spiseforretning og salg av matvarer, under firmanavn STAVANGER ELEKTRISKE KJØKKEN, ARNE RØNNEBERG, og Einar Rønneberg anmelder tilsvarende, med navn STAVANGER DAMPKJØKKEN, EINAR RØNNEBERG.

Hva dette egentlig i realiteten hadde å bety f.eks. m.h.t. lokaler etc. er ukjent. Muligens var det bare av mer formell teoretisk karakter.

I 1916 besluttet Stavanger Kommune å ekspropriere fabrikken i Nedre Strandgade, «av reguleringsmessige grunner». Eiendommen Nedre Strandgade 11, 12 og 14 ble da overtatt for Kr 360.000 med bygninger, inventar og maskiner. Således også «Dampkjøkkenet», som nu var elektrifisert. Driften av det ble imidlertid fortsatt av kommunen som «Folkekjøkken», noe man fant nødvendig av hensyn til skolebespisningen og som sosial hjelp ved vanskelige ernæringsmessige forhold under krigen. Men det ble Arne Rønneberg som måtte drive «Matsalget» for kommunen. En reportasje i Stvg.

themselves. And it is said that “the steam kitchen” was actually Arne’s idea. In 1913 the properties were valued at Kr 100.000 and the machinery at Kr 35.000. At the same time with the capacity of 250 skj(?) daily.

The brothers now had taken over the full responsibility of the business. Subsequently they found that some of their father’s old peculiarities were still around. Indeed, they remained as members of the VHF although the Stavanger Aftenblad asserts that they were not. Some of the leaders in the association wanted to keep the brothers out. In 1910 it was said the brothers had to submit to public quality control, as were the 6 largest firms in Stavanger already doing. Ronneberg, in order to withstand it stayed away. Nor do we find that the business was assessed any amount in the settlement relating to the sardine case. This is a little difficult to understand considering how interested the business was in the export of sardines to England, and considering that both father and son were witnesses in the case. And we do not find a listing for the business on the list of donations made to the Cannery Fund to establishment a canning laboratory.

However there is reference to the price agreement, etc., which the business now had. Thus in 1910 they were committed to 5 years with the Svithun line, which was the other firm in the city. The signing of the price agreement of 13.11.12, the herring price agreement of 1922 and the brisling price agreement of 1925, had the effect of drawing them into an involvement with the Canning syndicate. And at the same time they did not lose their rights to also supply other goods. The business was also interested in expanding their sales. Among other things they wanted to participate in or create an “export firm,” which would result in more sales.

The brothers worked the business jointly until 1926 when Arne Rønneberg died. There were obituaries both in the newspapers and in T.f.H. July 1926. Einar Rønneberg was now alone to carry on the business which became increasingly more difficult during the war years. There was also a special bank situation in Stavanger in 1923 that made the circumstances for the business particularly difficult. However during the time of their joint management of the business these things had also happened.

Aftenblad 19.4.18 viser at virksomheten i de nu enda vanskeligere tider, ble utvidet. Der innkjøpes diverse kjøttthermetikk og hermetiske seikaker for Kr 100.000 fra Bjelland, og Arne Rønneberg forteller til avisen at salget av disse varer vil begynne en av de første dager fra Matsalgets forskjellige utsalgssteder.

Brødrene oppga allikevel ikke hermetikkdriften, selv om fabrikken ble tatt fra dem. Tvert om gikk de igang med å satse på nytt. Der ble kjøpt en tomt ved Randbergveien, hvor de i 1917 begynte å anlegge en ny, moderne hermetikkfabrikk. Og de kjøpte Østrevaags Potteri på Hana ved Sandnes, for å omgjøre det til hermetikkfabrikk.

Om etableringen ved Sandnes finner vi litt opplysninger både i T.f.H. april 1917 og i Stvg. Aftenblad 18.4.18, mens vi ikke finner noe tilsvarende om byggingen ved Randbergveien, men den kom nok, den og.

På Hana ble der i løpet av vinteren 1916/17 foretatt store omkalfatringer, så våren 1917 presenterte den nye hermetikk

131

fabrikk seg som den største i Sandnes-ollrådet. Fra tidligere eksisterte SANDNES PRESERVING (Lars Johnsen), SANDNES CANNING (Otto Anfindsen) og nu i 1917 kom, foruten RØNNEBERG PRESERVING, også GANDAL CANNING (Johs. Eide) og GANNSFJORD (L.A. Fjeldsaa). Rønnebergs fabrikk var 14 x 45 meter med 1500 m2 gulvflate og rommelige, lyse lokaler. Der var muret til 10 røkovner, mens den fikk vann og elektrisitet fra Sandnes. Driften var elektrifisert så langt som det var mulig og der var 8 motorer på tilsammen 25 hk. Der var innredet både kontor, kontrollrom og garderobe.

Fabrikk ble tilsluttet BRISLINGKONTORET 1914 i Stavanger, som den tidligere fabrikk i Stavanger, med en tegningsrett på 300 skjepper, hvilket var beregnet å skulle gi arbeide for 100 kvinner og 12-15 menn i sesongen. Egen føringsskjøite var der og. Fabrikk skulle foruten sardiner også produsere kjøtt- og fiskehermetikk. Driften begynte i april 1917.

Antagelig må driften og forholdene ved Sandnes ha vært gode og oppmuntrende, for i 1923 leiet Rønneberg

In the Stavanger Aftenblad, 14.8.15, we find reference to two business reports:

Arne Rønneberg notifies that he intends to operate a food business and the sales of foodstuffs, under the name of STAVANGER ELEKTRISKE KJØKKEN, ARNE RØNNEBERG, and Einar Rønneberg notifies similarly, with the name STAVANGER DAMPKJØKKEN, EINAR RØNNEBERG.

What this actually meant for all practical purposes for example regarding offices, etc. is unknown. Perhaps it was merely a formality.

In 1916 the Stavanger Kommune decided to expropriate the factory in Nedre Strandgade, "by regulatory grounds." The property Nedre Strandgade numbers 11, 12 and 14 were then taken over for Kr 360,000 including the buildings, inventory and machines. Also "the steam kitchen" which was now electrified. Meanwhile, its operation was continued by the local authority as the Peoples Kitchen. The local authority found it necessary considering the need for feeding school children and as a social need due to the difficult nutritional conditions following the war. But it was Arne Rønneberg who had to operate "food sales" for the local authority. A report in the Stavanger Aftenblad 19.4.18 indicates that the activities were expanded since times were still hard. They purchased various canned meats and canned fish ball for Kr 100,000 at Bjelland, and Arne Rønneberg told the newspaper that the sales of those goods would begin soon from Food Sales at various retail stores.

The brothers did not give up cannery management even though the factory had been taken from them. On the contrary, they got quickly underway with new goals. They purchased a site at Randbergveien, where in 1917, they started to construct a modern cannery. And they bought Østrevaags Potteri at Hana in Sandnes and remodel the cannery there.

We find a little information about the establishment at Sandnes in both T.f.H., April 1917, and the Stavanger Aftenblad 18.4.18, however there is no mention about the construction at Randbergveien. However it was completed also.

fra Sandnes Privatbank 3 fallerte fabrikker i distriktet. Det var SANDNES PRESERVING, SANDNES CONSERVES og GANNSFJORD. Den første var medlem av BRISLINGFORENINGEN, de to siste av BRISLINGLAGET. Rønneberg gikk inn i deres rettigheter og fikk det nødvendige råstoff. Men så oppsto der dissens mellom Rønneberg og LAGET. Det endte i en ganske interessant prosess, tilslutt for Høyesterett, hvor Rønneberg definitivt tapte. Saken er beskrevet i Hefte 5, s. 33.

Der foreligger tilfeldigvis en oppgave over utbetalte arbeidspenger ved forskjellige fabrikker for 1923, og den viser for Rønnebergs Stavanger-fabrikk Kr 94.527 og for filialen ved Sandnes Kr 43.729, antagelig uten de leiete fabrikker.

Firmaet drev altså en ganske omfattende bedrift og det hadde fått seg en ny, effektiv kontorsjef, Tjøstov Moen. Han var født i 1882, altså jevnaldrende med Einar Rønneberg. Han hadde vært ansatt i Stavanger Privatbank før det meddeles i NKt 16.1.17 at han har fått prokura hos T. Rønneberg. Han ble en betrodd mann i firmaet og han står bl.a. som medstarter av noen av firmaets eksportselskaper. Han ble i firmaet til 1931, da han gikk over til STAVANGER PRESERVING. At han slutter hos Rønneberg synes å stå i forbindelse med de vanskelige økonomiske forhold for firmaet. Fra 1926 av vises der ingen skattbar inntekt, og brødrenes formue svinner inn. I mellomtiden hadde forøvrig også Sigurd Rønneberg fått prokura i firma T. Rønneberg.

Firmaet måtte rekonstrueres og i NKt 4.7.31 finner vi anmeldt

RØNNEBERG PRESERVING Co. A/S, Stavanger.

Kapitalen er Kr 15.000 i aksjer a 1.000 og styret består av Einar Rønneberg og N.B. Sørensen, mens prokura er meddelt Einar og Sigurd Rønneberg. Ved Gf 21.5.35 besluttet at dette firma skal gå i likvidasjon ved Hr.adv. Edward Aarstad, og istedet etableres

RØNNEBERG PRESERVING A/S, Stavanger.

Dette firma har en aksjekapital på Kr 25.000, og styre

During the winter of 1916/17, they undertook a large remodeling project at Hana. Thus by the spring of 1917 they had a new cannery which was the largest in the Sandnes area. Before then there existed only SANDNES PRESERVING (Lars Johnsen) and SANDNES CANNING (Otto Anfindsen). In addition to RØNNEBERG PRESERVING arriving in 1917, GANDAL CANNING (Johs. Eide) and GANNSFJORD (L.A. Fjeldsaa) were started. Rønneberg's factory was 14 x 45 meters with 1500 m2 of spacious, level, well lit floor. There were 10 brick walled fireplaces and the cannery got its water and electricity from Sandnes. Operations were electrified as much as possible and there were 8 motors totaling 25 hk. Also built were offices, a control room and a dressing room. In 1914 the factory was affiliated with BRISLINGKONTORET in Stavanger, as had previously been the factory in Stavanger. The initial plan of 300 half bushels, would provide work for 100 women and 12 to 15 men during the season. Distinctive føringseskjøite(?) was there also. The factory in addition to sardines also produced canned meat and fish. Operation began in April 1917.

Presumably the cannery's operation and relationship with Sandnes had been good and was encouraged. In 1923 Rønneberg was hired by Sandnes Privatbank to help with 3 failed factories in the district. They were SANDNES PRESERVING, SANDNES CONSERVES and GANNSFJORD. The first was a member of BRISLINGFORENINGEN, the last two of BRISLINGLAGET. Rønneberg got the rights, moved in and took the needed raw material. But this caused dissent between Rønneberg and LAGET. It ended with a very interesting lawsuit. Even with support from Høyesterett, Rønneberg still lost. The case is described in Hefte 5, s. 33.

As it happens there was still discussion of unanswered questions regarding the worker's paychecks at the various factories in 1923. Indications were for losses at Rønneberg's Stavanger factory of Kr 94,527 and for the branch office at Sandnes of Kr 43,729. Acceptable, but it did harmed the factories.

Because of the business's concerns they found

blir nu Einar Rønneberg og R.P. Sigmond. Men i 1939 er der igjen endring, igjen til

RØNNEBERG PRESERVING Co. A/S, Stavanger.

I styret sitter fremdeles Rønneberg og Sigmond, men dessuten er kommet med skipsreder Peder Smedvig, og som varamann or.sakf. Jakiob Hidle.

Einar Rønneberg hadde således hatt litt av hvert å stri med i de vanskelige mellomkrigsår, men han hadde da på sett og vis greid å holde bedriften flytende inntil han døde 27.9.40. Da overtok hans sønner John T. og Einar Rønneberg ledelsen av firmaet. Og atter var det en Einar Rønneberg som mest tok seg av «det indre», mens John T. opptrådte utad. Som sine forgjengere hadde han ikke interesse av oppgaver i industriens organisasjoner, men han virket desto mer for selve firmaets interesser utad: Bl.a. ble han styremedlem i IMPERIAL, hvor der foregikk et generasjonsskifte og en revitalisering. Han gikk også inn for å kjøpe Houge Thiis-fabrikken på Stord i 1957 etter først å ha leiet den en tid.

Men som sine forgjengere, far og onkel, døde også John T. tidlig, allerede 23.12.64, og bare nær 51 år gammel (nekrolog T.f.H. desember 1964). Og atter ble det en Einar Rønneberg som ble sittende igjen alene med firmaets drift.

I likhet med andre «Blad» i disse hefter, er historien her om, firmaet Rønneberg bare ført frem til annen verdenskrig, selv om firmaet også fortsatte etter krigen.

Arkivalier fra firmaet er oppbevart ved Statsarkivet Stavanger.

RØNNEBERGs deltagelse i andre firma.

For å sikre og utbygge sin eksport av sardiner, deltok firmaet i andre firma, både i England og her hjemme, og det etablerte også selv noen «eksportfirma». Firmaet oppgir således selv til Stavanger Nærings- og Forretningsliv:

themselves another efficient assistant secretary, Tjøstov Moen. He was born in 1882 and thus was a contemporary with Einar Rønneberg. He had been employed in the Stavanger Privatbank before. It's reported in NKt 16.1.17 that he had obtained the power of attorney of T. Rønneberg. He became a trusted person in the business and he was, among other things, one of the founders of some of the company's export firms. He was part of the business until 1931, when he left for STAVANGER PRESERVING. It appears he left Rønneberg when difficult financial conditions hit the business. It was revealed that from 1926 there were losses resulting in a decrease of the brother's capital. In the meantime Sigurd Rønneberg remained as a partner in the firm T. Rønneberg.

The business had to restructure and in NKt 4.7.31 we find the following:

RØNNEBERG PRESERVING Co. A/S, Stavanger.

The capital was Kr 15,000 in 1000 shares and the board of directors consisted of Einar Rønneberg and N.B. Sørensen, and with Einar and Sigurd Rønneberg as partners. Around Gf 21.5.35 it was decided that this firm should be liquidated by Supreme Court Attorney Edward Aarstad, and instead establish:

RØNNEBERG PRESERVING A/S, Stavanger.

This firm had a joint stock capital of Kr 25,000, and the board was now composed of Einar Rønneberg and R.P. Sigmond. But in 1939 it was again modified to:

RØNNEBERG PRESERVING Co. A/S, Stavanger.

The board still was comprised of Rønneberg and Sigmond, but in addition ship owner Peder Smedvig and deputy appellate court attorney Jakiob Hidle.

Thus Einar Rønneberg had a little help in order to deal with the difficult times between the war years. He had set a wise and clear course that kept the company afloat until he died 27.9.40. Then his sons John T. and Einar Rønneberg took over the leadership of the business. Again there was an Einar Rønneberg who mainly saw after the internal workings, while John T. saw to the external affairs. As with his predecessors, he had no

I 1909 var firmaet med paa at opprette

THE LONDON NORWEGIAN PRESERVING Co. Ltd. som har eneagentur for England og kolonierne, og hvor hr. Arne Rønneberg er direktør.

Dette var et engelsk registrert firma. I 1924 (NKt 29.4.24) opprettet brødrene et firma i Stavanger, med samme navn. Kapitalen var bare Kr 300, fordelt på brødrene og deres prokurist, Tjøstov Moen. Einar Rønneberg besluttet seg etter at broren var død, for å avvikle dette firma (NKt 22.7.27).

Det nære forhold mellom det engelske firma og RØNNEBERG fremgår bl.a. av at det engelske firma i 1914 registrerte både i England og i Norge merket THE PACKING GIRL, med samme tegning som RØNNEBERGs tidligere registrering, nr. 72/1910. Det engelske firma registrerte i Norge:

1912 nr. 1781 PAVILION
nr. 1 GLAD EYE
nr. 3 COME AGAIN
1914 nr. 3085 THE PACKING GIRL

NORMANNA PACKERS UNION Ltd.

ble startet av en sammenslutning av hermetikkfabrikanter i Stavanger. Det var nærmest et søsterselskap til Ragnvald Tokstads firma i New York, og meningen var vel hovedsagelig å forsyne New York-firmaet med varer. Her var RØNNEBERG den hele tid representert i styret, mens det ellers vekslet med styremedlemmer fra flere av de andre firma.

I 1924 deltok RØNNEBERG i starten av

NORBEST CANNING Co.
(NKt 27.10.24). Dette firma ble drevet av Ths. Thiis, som hans eksportfirma. Firmaet forsvant etter noen år, og derefter
132
oppsto et firma i Bergen, med samme navn, men visstnok uten annen forbindelse.

Da R.P. Sigmond startet sitt firma (NKt 10.10.24)

interest in the industry's organizations. However he worked very hard for the company's actual interests: Among other things, he became a director in IMPERIAL, where a general change and revitalization was undertaken. He also purchased Houge Thiis factory at Stord in 1957 after first having rented it for a time.

But as with his predecessors, his father and uncle, John T. also died early, 23.12.64, close to his 51 st. birthday (obituary T.f.H. December 1964). So again an Einar Rønneberg was left alone to run the company's operations.

As with other articles in these publications, the history of the Rønneberg business is only covered up to the second world war. There is more about the business after WWII. Records from the business are kept with The Government Archives, Stavanger.

RØNNEBERG'S participation in other firms:

To guarantee and extend his export of sardines, Rønneberg was involved in the business of other firms, both in England and at home. He also established some "export firms." The business thus declared itself to Stavanger's Food and Commercial life:

In 1909 the business established:

THE LONDON NORWEGIAN PRESERVING Co. Ltd., as the exclusive agent for England and the colonies. Mr. Arne Rønneberg was president.

This was a British registered firm. In 1924 (NKt 29.4.24) the brothers established a firm in Stavanger with same name. The capital of just Kr 300 was allocated to the brothers and their partner, Tjøstov Moen. Einar Rønneberg decided, after the death of his brother, to close down this firm (NKt 22.7.27).

Regarding the connection between the English firm and RØNNEBERG, it appears among other things, that in 1914 the English firm registered both in England and in Norway under the name THE PACKING GIRL. They used the same design as Rønneberg had earlier registered, nr. 72/1910. The English firm registered in Norway:

SIGMOND PACKING Co. Ltd.

deltok RØNNEBERG som hovedaksjonær med 28 av ialt 30 aksjer, riktignok bare a Kr 10. Der var gjennom alle år, også i tredje generasjon Rønneberg, et visst samarbeide mellom Sigmond og Rønneberg. Og etter Sigmonds død overtok Einar Rønneberg jr: firmaet.

JAMES CANNING Co. A/S

ble startet med brødrene Rønneberg og Moen som aksjonærer. Også her bare med Kr 300 i kapital (NKt 15.12.25). Dette firma registrerte

1928 nr. 13.221 x CAPSTAN
293 x JAMES
392 x NOBILITY

Hvorledes det så henger sammen med firma

SMACK PRESERVING Co., Haugesund

har det ikke vært mulig å finne ut av. Firmaet sees ikke registrert i Haugesund. Varemerket SMACK BRAND ble som ordmerke, altså uten tegning, registrert av SVERIGES FØRENADE KONSERVFABRIKER, Stavanger, som nr. 340/1910. 2 etiketter SMACK foreligger med SMACK PRESERVING som produsent, en tredje med RØNNEBERG. Den har en litt avvikende tegning, men hovedmotivet er det samme.

THE GOLDEN NET PRESERVING Co.

ble registrert (NKt 13.9.23) av brødrene og Moen. Merket THE GOLDEN NET var opprinnelig registrert av PRESERVING Co. NOR som nr. 1885/1913. Etiketter med ens tegning forekommer både med NOR og GOLDEN NET som produsenter. En noe endret tegning forekommer med ABC CANNING Co. og med NORBEST som produsenter. Men felles er det at det er AUSTIN NICHOLS i New York, delvis også Chicago, som er «Packed for», og som registrerte merket.

Da NOR gikk over til STANDARD-konsernet, fulgte antagelig forbindelsen med AUSTIN NICHOLS ikke

1912 nr. 1781 PAVILION
nr. 1 GLAD EYE
nr. 3 COME AGAIN
1914 nr. 3085 THE PACKING GIRL

NORMANNA PACKERS UNION Ltd.

was set up by an merger of cannery owners in Stavanger. It was a sister company of the Ragnvald Tokstad's firm in New York. Of course the main intention of the business was to furnish the New York firm with goods. RØNNEBERG was represented on the board the entire time, while the others members interchanged with people from the other firms.

In 1924 RØNNEBERG took part in the start of

NORBEST CANNING Co.

(NKt 27.10.24). This firm was operated by Ths. Thiis as his export firm. The business disappeared after a few years, and later he set up a firm in Bergen with the same name and no doubt he wanted another alliance.

Then R.P. Sigmond started his firm (NKt 10.10.24)

SIGMOND PACKING Co. Ltd.

RØNNEBERG took part as the principal shareholder with 28 of all 30 shares and for only Kr 10. Throughout all the years including the third generation of Rønneberg's, there was a cooperation between Sigmond and Rønneberg. And after Sigmond's death, Einar Rønneberg Jr. took over the business.

JAMES CANNING Co. A/S

was started with the Rønneberg brothers and Moen as shareholders. Again also with only Kr 300 in capital (NKt 15.12.25). This firm registered

1928 nr. 13.221 x CAPSTAN
293 x JAMES
392 x NOBILITY

How it was affiliated with the firm

med, så RØNNEBERG sto fritt til å danne sitt eget firma, men ifølge opplysning derfra forsvant firmaet nokså snart.

Registrering av varemerker, særlig for sardiner, var blitt mer og mer alminnelig i begynnelsen av århundret, og her hang RØNNEBERG seg på. Fra 1907 av registrerte firmaet flere merker, det første var OLAF BRAND med tilhørende tegning (nr. 366/1907). Da det engelske firma POWELL BROS ble oppmerksom på dette, mente det at RØNNEBERGs registrering var til skade for ordmerket OLAV THE GREAT, som Powell hadde registrert i England og også i Norge som nr. 343/1906. Det kom til retts sak hvor RØNNEBERG ble frifunnet av Stavanger Handelsret og ble tilkjent Kr 70 i prosessomkostning-er. Men etter innhentet uttalelse fra 50-mannsutvalget, anket Powell til Høyesterelt, som avsa dom 3.5.13. Den forbød RØN-NEBERG bruken av ordet OLAV som varemerke.

Registrerte varemerker

1907	366	x	OLAF
	367	x	ERIK
1908	58	x	
1910	72	x	THE PACKING GIRL også
registrert	1914/3085	av	The London – Norw.Pack Co.
1911	243	x	CLIMAX
1912	422	x	COUNTESS
	423	x	SIGNAL
	424	x	KING AUTHUR
1913	1645	x	ALPHA
1914	3020	x	NORDICA
1920	7847		R P Co
1923	9949	x	FESTINA
	10089	x	BIRTHDAY
	10090		PROFILE
	10135		BROADCASTING
	10136	x	COMPLIMENT
	10376		HOLIDAY
1924	11854	x	CAMPERS DELIGHT
1925	11782	x	
	12023		JUBILEE
	12119		TWIN FISH
	12249	x	TWIN FISH

SMACK PRESERVING Co., Haugesund

is not known. The business seems not to have been registered in Haugesund. The trademark SMACK BRAND became a logo, but without the design, registered to SVERIGES FØRENADE KONSERVFABRIKER, Stavanger, as nr. 340/1910. Two labels for SMACK were associated with SMACK PRESERVING as the manufacturer, and a third with RØNNEBERG. There was a little difference in the design, basically being identical.

THE GOLDEN NET PRESERVING Co.

was registered (NKt 13.9.23) by the brothers and Moen. The label THE GOLDEN NET was originally registered by PRESERVING Co. NOR as nr. 1885/1913. It appears that the labels were of a similar design, both with NOR and GOLDEN NET as the manufacturers. A somewhat modified design appears with ABC CANNING Co. and NORBEST as the manufacturers. And it was common for AUSTIN NICHOLS in New York and to some extent also in Chicago, to include “Packed for” on the registered label.

The NOR merger with the STANDARD cartel followed a satisfactory alliance with AUSTIN NICHOLS but not with RØNNEBERG. Rønneberg was then free to create his own firm. According to our information the unsatisfactory alliance resulted in the business disappearing rather quickly.

Registration of trademarks, especially for sardines, became more and more common at the beginning of the century, and RØNNEBERG was inclined to follow suit. From 1907 the business registered several labels. The first was OLAF BRAND with it’s own design (nr. 366/1907). When the English firm of POWELL BROS became aware of this they felt that Rønneberg's registration might harm their logo, OLAV THE GREAT. Powell had already registered their logo in England and also in Norway as nr. 343/1906. When it came to trial however, RØNNEBERG was acquitted by the Stavanger Handelsret (civil court) and was awarded Kr 70 in court costs. However, after obtaining opinions from 50

*
 I Theodor Dahls bok «Byen og Menneskene» omtales en tur utover Jæren med byens første bil. Riktignok er bilen der rød, og dens eier og mester benevnes Theodor Rønneberg, men det dreier seg om samme sak.
 133

selected men, Powell appealed to the Supreme Court which adjudicate on 3.5.13. It disallowed RØNNEBERG's use of the word OLAV in the trademark.

Registered trademarks

1907	366	x	OLAF
	367	x	ERIK
1908	58	x	
1910	72	x	THE PACKING GIRL also registered 1914/3085 as The London – Norw. Co.
1911	243	x	CLIMAX
1912	422	x	COUNTESS
	423	x	SIGNAL
	424	x	KING AUTHUR
1913	1645	x	ALPHA
1914	3020	x	NORDICA
1920	7847		R P Co
1923	9949	x	FESTINA
	10089	x	BIRTHDAY
	10090		PROFILE
	10135		BROADCASTING
	10136	x	COMPLIMENT
	10376		HOLIDAY
1924	11854	x	CAMPERS DELIGHT
1925	11782	x	
	12023		JUBILEE
	12119		TWIN FISH
	12249	x	TWIN FISH

*In Theodor Dahl's book, "The City and The People," he refers to a trip to Jæren by the city's first car. Indeed the car was red and its owner and driver was named Theodor Rønneberg. However this account is a matter of some question.

Forkortelser og kildeorientering

Firmafortegnelse

Firmanavn er tildels skrevet i forkortet, men vel gjenkjennelig form.

Stedsnaven er ofte skrevet med daværende from:

Moldøen (Måløy), Kristiania – Kria – (Oslo),
 Fredriksstad med dobbel s osv.

Abbreviations and Sources

Firm List

The firm name is written in an abbreviated but recognizable form.

The place names are often written in the "then" form (as written in years past): Moldøen (Måløy), Kristiania – Kria – (Oslo), Fredriksstad with double s etc.

Diesen – Emil Siesen: Norske Hermetikkfabriker, sept 1919
FG – Fiskets Gang
Gf – Generalforsamling
EGf – Ekstraordinær Generalforsamling
Haaland – Anders Haaland, Historisk Hovedoppgave 1980
Lf – De norske Hermetikkfabrikers Landsforening 1917
NHK – Norges Handelskalender, utkom for 2 år ad gangen
NFt – Norsk Fiskeritidende 1882-1930
NKt – Norsk Kundgjørelsestidende 1883 – senere Lysningsbladet
NRt - Norsk Retstidende (Høyesterettsdommer)
T.f.H. – Tidsskrift for Hermetikkindustri 1919-1974
VHF – Vestlandske Hermetikkfabrikanter Forening, 1908 –1917
Hefte 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Tidligere hefter av Blad av Hermetikkindustriens Historie.
Blad – artikler i disse heftene

Diesen – Emil Siesen: Norwegian Canning Factories, Sept 1919
FG – Fishing's Movement
Gf – Board meeting or Stock Holders Meeting
EGf – Extra Ordinary Board or Stock Holders Meeting
Haaland – Anders Haaland, Historical Thesis 1980
Lf – The Norwegian National Association of Canning Factories 1917
NHK – Norway's Business Directory, published for 2 years at a time.
NFt – Norwegian Fishing News 1882-1930
NKt – Norwegian Announcement News 1883 – senere(?) The Announcement Paper
NRt - Norwegian Rights News (Supreme Court's Judge)
T.f.H. –Magazine for the Canning Industry 1919-1974
VHF – Western Norway's Canning Factories Association, 1908 –1917
Hefte 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Earlier publications of *Blad av Hermetikkindustriens Historie*.
Blad – articles in this edition